

1. mynd. Sandfellsreynirinn í haustlitum þann 29. nóvember 2013. Mynd: BDS

Tré ársins 2015

Sandfellsreynirinn

Tréð sem Skógræktarfélag Íslands hefur valið sem Tré ársins árið 2015 er reyniviðurinn staki í Sandfelli í Örfæfum sem jafnan vekur athygli þar sem hann gnæfir einn og óstuddur upp úr sléttu graslendinu með gráar skriður Sandfellsfjalls í bakgrunni og sést hann vel frá Þjóðveginum. Þetta

er einkar virðulegur öldungur með sjö stofna sem allir eru á milli 90 og 150 cm að ummáli í brjósthæð og við mælingu þann 26. september 2015 reyndist hann 11,98 m hár.

Tréð er reyniviður (*Sorbus aucuparia* L.), sem einnig er kallaður ilmreynir á íslensku. Á ensku nefnist tegundin *rowan*

eða *mountain ash*. Það síðara vísar í trjátegunna ask, sem þó er óskyld tegund. Sandfellsreynirinn hefur allt frá bernsku greinarhöfundar verið honum myndgerving fyrir Ask Yggdrasils. Merkilegra tré var ekki til til forna, enda bar það uppi himininn. Þessi trjátegun er ein af þremur innlendum trjátegunum á Íslandi, en hér hafa einnig verið í ræktun reyniviðir af dönskum og norskum uppruna síðan um 1900. Oft hafa íslensku trén þrengri greinavinkil en þau innfluttu, en það er þó ekki algilt.

Tré ársins var gróðursett árið 1923 af Þorbjörgu Oddbergsdóttur, sem þá var ung kona og til heimilis hjá sr. Eiríki Helgasyni, sem var prestur í Sandfelli frá 1918 til 1931. Þorbjörg var systir Önnu Elínar Oddbergsdóttur, konu sr. Eiríks. Árið 1931 fluttist fjölskyldan að Bjarnanesi í Nesjum

2. mynd. Ingibjörg (eldri) Eiríksdóttir. Myndin er tekin í Sandfelli 1929 eða 1930³ og hornið á Svínafellsfjalli sést í baksýn. Hrislan er Sandfellsreynirinn. Mynd: Í eigu Eiríks Helgasonar

3. mynd. Gamla bæjarþorpið í Sandfelli og reyniviðurinn sést á milli bæjar og útihúsa. Ekki er vitað hvenær þessi mynd var tekin. Mynd: Í eigu Hornafjarðarsafna

í Hornafirði, en sr. Eiríkur var síðastur presta til að búa í Sandfelli. Jörðin er ríkisjörð og hefur verið í eyði frá 1947⁵, en nytjarétt hafa fjórir bændur í Örafum.

Að sögn fjölskyldunnar³ var tréð gróðursett á fæðingarári yngri sonar sr. Eiríks, Oddbergs Eiríkssonar (f. 15. september 1923). Þorbjörg fékk tréð sent frá vinkonu sinni á Egilsstöðum³ sem hefur væntanlega fengið það í gróðrarstöðinni hjá Guttormi Pálssyni, skógarverðinum á Hallormsstað, en uppruni þess er ekki þekktur.

Elsta myndin sem þekkt er af trénu (2. mynd) er af Ingibjörgu (eldri) Eiríksdóttur, en hún var fædd árið 1920 og lést aðeins 12 ára gömul árið 1932. Þegar tréð var gróðursett var það í litlum garði ofan við gamla Sandfellsbæinn sem rifinn var 1974², en bæjarhlaðið var allt innan torfgarðs (3. mynd). Í dag sjást lítil merki eftir bæinn og tréð stendur eitt eftir til minningar um horfna tíma.

Tré ársins 2015 var vígt við hátíðlega athöfn í Sandfelli þann 26. september s.l. (4. mynd). Það var vel mætt á athöfnina, bæði úr sveitinni og „að sunnan“. Sérstaklega ánægjulegt var hversu margir af afkomendum sr. Eiríks og Önnu komu, en þau hafa haldið mikilli tryggð við Örafin

4. mynd. Magnús Gunnarsson, formaður Skógræktarfélags Íslands, vígir Tré ársins 2015 og afbendir Eiríki Helgasyni (barnabarni sr. Eiríks Helgasonar; t.v.) og Erni Bergssyni, bónda á Hofi í Örafum (t.h.), viðurkenningarskjöl til afkomenda sr. Eiríks og til allra Örafinga. Myndir: Ragnhildur Freysteinsdóttir

og hafa girt og ræktað upp lítinn minningarlund í gamla kálgarðinum í Sandfelli, sem aðeins sést móta fyrir ofan og hægra megin við túngarðinn á 3. mynd.

Mikill ræktaráhugi var í Örafum upp úr því að ungmennafélag var stofnað þar árið 1913 og er t.d. trjáreitunin við Hofskirkju frá svipuðum tíma og Sandfellsreynirinn og nokkrir heimagarðar. Í flestum tilfellum var það kvenþjóðin sem hafði forgöngu að ræktuninni. Eftir því sem höfundur kemst næst þá voru öll reynitrén frá þessum tíma fengin utan sveitar, ýmist frá Hallormsstað eða Reykjavík. Það var ekki þrautalaust að flytja þau yfir óbrúaðar ár og lifir enn sögn í fjölskyldu greinarhöfundar hvernig amma hans, Lydía Angelika Pálsdóttir á Hofnesi, þurfti að reyra reynitrén utan um sig þegar hún flutti þau á hestbaki frá Hornafirði. Það voru þó myndarlegir villtir reyniviðir til í sveitinni á þessum tíma, bæði í Bæjarstað og Skaftafellsskógi. Árið 1906 óx til dæmis 15 álna hár reyniviður (um

9,5 m) í Bæjargilinu í Skaftafelli, en það mun vera rangt sem ritað hefur verið að það hafi þá verið hæsta tré landsins⁶.

Sandfellsreynirinn á vonandi eftir að prýða Örafin í mörg ár enn, þrátt fyrir að vera orðinn 92 ára. Í því sambandi má geta þess að elstu þekktu núlifandi tré landsins eru einmitt reyniviðir sem gróðursettir voru á Skriðu í Hörngaárdal á milli 1820 og 1830⁴ og enn lifa¹ og eru því um 190 ára gamlir.

Heimildir

1. Bergsveinn Þórsson og Helgi Þórsson. 2009. Elstu tré Íslands. Skógræktarritið, 2009(2): 58-63.
2. Bjarnanesprestakall, heimasíða. Sandfell. Af vefsíðu: <http://bjarnanesprestakall.is/hofssokn/sandfell/>.
3. Eiríkur Helgason. 2015. Munnlegar heimildir.
4. Ingólfur Davíðsson. 1985. Trjárækt nýrðra á 19. öld. Ársrit Skógræktarfélags Íslands, 1985: 22-26.
5. Sigurður Björnsson. 1976. Örafé. Í: Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu, III bindi. Bókaútgáfa Guðjóns Ó. Guðjónssonar, Reykjavík. Bls. 9-148.
6. Þorvaldur H. Gröndal. 2013. Ljós frá löngu liðnum tíma: Eggert Guðmundsson ljósmyndari og túlkun mynda hans í ljósi kenninga Barthes. B.A. ritgerð í þjóðfræði, Háskóli Íslands, Reykjavík.

Höfundur: BJARNI DIÐRIK SIGURÐSSON